

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ողջն է բարոյական մարդ :

Ըրդ ինքզինքը ճանչնալը երկու մասն ունի, մէյմը գիտնալ թէ այս և այն գիտութիւնները չսովորած ըլլալով՝ ահոնց վրայօք հմտութիւն չկրնար ունենալ, և ոչ ալ՝ այն գիտութեանց վրայ խօսիլ, և ոչ ուրիշի վարդապետել. երկրորդ ինքն իրեն խելացը և յաջողամտութեան չափը գիտնալ : Ըյս երկուքէն աւելի կարեւոր՝ ամէն բանին շիտակը ճանչնալու և ազգին օգտել կրնալու համար, առաջինն է՝ որ է դիւրին, և քիչ մը խելք ունեցողը երբոր պարզ հոգւով նայի իր անձին վրայ, յայտնի կը տեսնէ և կը խոստովանի շիտակը :

Ըյսպէս անձ մը պարզ հոգւով իր անձին տգիտութեան վիճակը տեսնելէն ետեւ, կը սկսի դիտել թէ ինքը իր բնական տգիտութենէն ելլելու համար որչափ աշխատած է ինչուան այսօր. և այնչափ բազմաթիւ տեսական և նիւթական կարեւոր գիտութիւններէն որք սովորել է, և բնական օրինաց սկզբունքներուն վրայ ինչ նոր հմտութիւն առեր է : Օրինք ճշդիւ քննելով իր անձին վրայ, որչափ ալ ինքնահաւան մարդ եղած ըլլայ, անշուշտ կը տեսնէ՝ որ իր բովանդակ հմտութիւնները և ճանաչմունքները ամէնքն ալ իր բնական հանճարէն առաջ կու գան, որոնք մարդկութիւնը իր վախճանին հասցընելու համար կարեւոր եղած գիտութեանց շուքն ալ չեն : Եւ այս ալ պէտք է գիտնալ՝ թէ որչափ որ քիչ է մէկու մը այս բնական հանճարը, այնչափ աւելի կատարեալ մտածող կը կարծէ ինքզինքը՝ իրմէն դուրս եղած կարեւոր գիտութեանց վրայ գաղափար չունենալով : Եւ ասկից կը հետեւի որ ամէն մարդ ճանչնայ՝ թէ ինքը որչափ

և բնական հանճարաւոր մարդ եղած ըլլայ իր առանձին գիտութեամբ, խիստ խեղճ վիճակի մէջ է, և իր դատմունքը խիստ պակասաւոր, թէպէտ և այն ամենակատարեալ ուղղադատութիւն երեւայ իրեն. ինչպէս որ մէկը երբ լսողութեան և հոտառութեան զգայարանք չունի, զարդարած հանդիսի սրահի մը մէջ, ուր անուշ հոտեր կը բուրեն և քաղցրահամ չիւսն նուազարաններ կը զարնուին, ինքը միայն զարդը կը տեսնէ և մարդկանց շարժմունքը, և իր բնական պակասաւոր ուղղադատութեամբ կը պնդէ թէ այն սրահին մէջ զարդերէն և մարդկանց շարժմունքէն ուրիշ բան չկայ : Ըարդկային բնական հանճարոյն այսպէս տկար ըլլալուն պատճառն է՝ որ մարդուս հոգին տկար մարմնոյն մէջ փակուած նիւթական և քիչ բան միայն կը տեսնէ. իսկ հոգւոյն երջանկութիւնն է աննիւթ և յաւիտենական, անոր համար մարդկային կենաց կարգաւորութիւնն ալ իր երջանկութեանը հասնելու համար, աստուածային իմաստութեամբ եղած է. մարդկային բնութիւնը որ ինկած է այն իմաստութենէն, իր բնական խելքով չկրնար գտնել զայն երջանկութեան ճամբան, այլ պէտք է որ ետեւ ըլլայ սորվելու մեծ աշխատանքով, և կամուրիշ սորվողներուն առաջնորդութեանը հետեւելու՝ ճանչնալով իր տը գիտութիւնը : Ըյս այնպէս յայտնի է՝ որ ոչ ոք կրնայ ժխտել ու չճանչնալ իր վիճակին խեղճութիւնը. ուսկից մարդս կրնայ հետեւցնել իրեն նմաններուն խեղճութիւնն ալ. և սովորական մարդկանց վիճակէն ճանչնալ ազգին վիճակն ալ զոր կրնանք անուանել թշուառութիւն : Ըրովհետեւ մէկ ազգ մը, որուն բաղկացրնող մասունքը դեռ զուրկ են այն կարեւոր իմաստութենէն որ զմարդը կը հասցնէ իր երջանկութեանը, յայտնի է որ երջանիկ չկրնար ըլլալ : Եւ ազգի մը մէջ որչափ որ աւելի պակաս է զազգը բաղկացրնող անձանց ստացական իմաստութիւնը, այնչափ ալ աւելի թշուառ է այն ազգին վիճակը :

1 Տես հտ. ԺԲ, երես 225, 257 : հտ. ԺԴ, երես 69, 133, 213, 262, 325 :

Լ՛հա քեզ, բարեսէր ընթերցող, մեր ազգին վիճակն ալ՝ որ կրնաս ինչուան հիմա ըրած այս տրամաբանական ձեռնարկութենէն հետեւընել ու ճանչնալ, և եթէ ցաւալի կը գտնես զայն, ցաւիլ այս խեղճ վիճակին վրայ : Լայց որպէս զի զուր ընդունայն ցաւով ժամանակ չը կորսնցընես, համառօտ խորհրդածութիւն մը ընենք հոստեղս . խեղճ է ազգերնուս վիճակը, մեծ ձեռնտուութե կարօտ, իրեն օգնողներ պէտք է գտնել, ազգին խեղճութեան պատճառները ճանչցող և դարման ընելու կարող : Ըսկից պիտի գտնենք այդ անձինքը . օտարազգիք այդ բանիդ կարող չեն . իսկ ազգայնոցմէ . մենք տեսանք որ ազգին խեղճութիւնը ազգը բաղկացընող անձանցմէ առաջ կու գայ . քեզմով ինձմով ազգը կը կազմուի . մենք մինակ՝ առանձին մարդիկ ենք, մենք երբոր մէկտեղ կը մտածուինք, ազգ ենք : Լ՛նչ զարմանալի տեսարան . կ'երթանք մէկ ազգային անձանց ընկերութեան մը մէջ . ահա ամէն հասակէ և ամէն վիճակէ ժողովուած անձինք խօսակցութեան նստած . ամէնքը մէկ բերան կուլան ազգին խեղճ վիճակին վրայ, և ոչ ոք կ'անդրադառնայ թէ այդ ցաւակցութիւնը կ'ընեն իրենք իրենց անձանց վրայ, որոնցմէ ազգը կը բաղկանայ : Լայս տգիտութիւնն է ահա որ կ'ըսուի ազգին վիճակը չճանչնալ . և այս է պատճառ ազգին թշուառութեանը : Ըրեմն, ահա նորէն կը կրկնեմ . եթէ կ'ուզենք ազգին խեղճութեանը օգնել, ո՞վ ազգասէր անձինք, պէտք է որ գտնենք ազգին խեղճութեան պատճառները ճանչցող և դարման ընելու կարող անձինք : Ըսկից պիտի գտնենք զասոնք : Ենք ահա պիտի ըլլանք այն անձինքը . ուրիշ տեղաց գտնելու յոյս չունենանք : Ըստի պէտք է որ մենք գօտեորուինք, ազգերնուս օգնելու : Լայց ինչպէս : Լայդ փութալու բան չէ . առաջին քայլը պէտք է ըլլայ ճանչնալը՝ թէ այս խօսքս որ կ'ըսենք . Լազգերնիս տգէտ, թշուառ և խեղճ է, ուրիշ բան չի նշանակեր, բայց եթէ ըսել՝

Թէ Ենք տգէտ, թշուառ և խեղճ ենք : Եյս ճանչնալէն ետեւ՝ մեզմէ իւրաքանչիւր անձին առաջին ջանքը ազգին պայծառութեանը վրայ պիտի ըլլայ, սկսիլ ի գործ դնել իր անձին վրայ . այսինքն՝ իւրաքանչիւր ոք այն ամէն կատարելութիւնները որ ազգին վրայ կ'ուզէ տեսնել, ջանայ որ ինքն ստանայ : Լախ ամէն բանէն առաջ ազգէ տպաւորէ իր միտքը զայս ճամարտութիւնը՝ թէ Լմէն մարդ դատաստան կ'ընէ իր ամէն տեսածին, լսածին և իմացածին վրայ իր բնական երեւակայութեամբը, անոր համար շատ անգամ կը սխալի . և այնչափ աւելի կ'ըլլայ իր սխալը՝ որչափ որ աւելի է վրտահութիւնը իր երեւակայութեան ուղղութեանը վրայ : Բ . Թէ Ըրչափ որ աւելի տգէտ է մէկը՝ այնչափ աւելի քիչ են իր մտաց գաղափարները, և այնչափ ալ աւելի դժուարին հասկընալու տրամաբանութեան օրինօք ճամարտութիւն մը՝ որն որ չգտնուիր իր գաղափարներուն մէջ : Լայս երկու ճամարտութեանց վրայ միտքը հաստատեւէն ետեւ՝ սկսի ջանալ ազատելու զինքը այս երկու բնական պակսութիւններէն առաջ եկած սխալմունքներէն . այսինքն ջանայ չունենալու ոգի հակառակութեան . չգիտցած բանին մէջ չխառնուելու . ամենուն բարիքն ուզելու, տկարամիտներուն ցաւակից ըլլալու . ուրիշներուն գործքը և խօսքը չարի չմեկնելու . ամէն տեսակ գիտութեց վերաբերեալ հըմտութիւններուն վրայ տեղեկութիւն չառած իր բնական խելքով չլարդապետելու, կարծիքով բանի վրայ չպնդելու, ևս առաւել հաւատոյ վրայ, որ է մայր ամենայն գիտութեանց, վեր ի վերոյ լսած կարծիքով վէճ չընելու . ազգին մէջէն խոհեմները երբոր բանի մը վրայ կը միաբանին՝ առանձին կարծիքով չհակառակելու անձնահաճ՝ տգիտութե . առանձին շահուն հաստարկաց օգուտը չգոհելու : Լհա ով որ կ'ուզէ տեսնել իր ազգը լուսաւորուած ու երջանկացած, զայս ամենայն և ուրիշ ասոնց նման առաքինութիւնները ջանայ նախ ինքն իր

անձին վրայ երեցրնելու, ութը գլխաւոր
ծուռ գաղափարներն ալ մտքէն հանե-
լով. և երբոր իր միտքը ասոնցմէ սըր-
բուած տեսնէ, ինքզինքը ազգին ան-
դամ ճանչնալով և պարտքիան աշխա-
տելու ազգին պայծառութեանը համար,
սկսի ջանալու որ ուրիշներն ալ հաստա-
տուին այս առաքինութեանց մէջ: Այս
է ահա ազգին վիճակը ճանչնալէն ետեւ
ձեռք զարնելու գործքերը: Արդկային
ընկերութեան այս պարտքերուն մէջ
երբոր ազգայինք յառաջեն, այն ատե-
նը ազգին լուսաւորութեան հիմը կը
դրուի. և անկից ետեւ ընելու գործքերը
գիւրին են և անաշխատ կը կատարուին,
որք եւ տեսակ տեսակ կարելոր բնական,
մտաւոր և բարոյական ուսմանց և գի-
տութեանց ետեւէ ըլլալ, որոնցմով ա-

ռաջնորդին ամէն ազգայինք, և ազգը
բովանդակ իր վախճանական երջանկու-
թիւնը ձեռք ձգէ: Ասան զի, ինչպէս
որ տեսանք, մարդուս ի ծննդէնէ բնա-
կան վիճակն է տգիտութիւն, բայց հո-
գին է ընդունակ ամենայն կատարելու-
թեանց, մինչև ինքն Վրիստոս կը յոր-
դորէ զմեզ ըսելով. Ազգերուք կատա-
րեալք՝ որպէս և Հայրն ձեր երկնաւոր
կատարեալ է: Այլ մարդուս վախճանն
ալ է երջանկութիւն ի պահպանութե
ամենայն բնական և բարոյական օրի-
նաց, որուն համար կարեւոր է հմտու-
թիւն ամենայն ազգի գիտութեանց,
որոնց գլխաւորներն են աստուածային
գիտութիւնները:

Կը շարունակուի:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Բ Ա Կ Ա Ն Ք

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Ի կործանումն Երուսաղեմի:

“Օ ի այլ քեզ մնայ դուստրը գողոյն անօրէն,”
Արդ զի լըցեր ըզյանցուածոց դու ըզափ.
Ահա վերջինըս առաւօտ դայ աստէն
Քեզ զերկնաւոր բերել ըզվրէժ մարդութափ.
Վիսակք խըզեալ, եւ ի հանգոյշ պատմութեան
Վնասցես ըստրուկ յօտար պարիսպս անհամբաւ.
Սամբ քեզ արտօսը, եւ ի հաց՝ ցաւք նեղութեան.
“Ղու յԱստուծոյ արիւն հարեր ըզծարաւ,”

“Ղու յԱստուծոյ արիւն հարեր ըզծարաւ,”
Ի տիկնութեան պատուոյդ քարշեալ ի գերի.
Որ յանարգ գին առեալ վաճառ քո ըզդաւ՝
Սեծ լռիւծուն դարանեցար Յուդայի.
Օ ատելութիւնդ անսանձ թափեր եւ ըզբաւ
Յաստուածայինն անդ մարդկութիւն ապազէն.
Այլ, անիծեալդ, արդ սարսեւջիւր զի զարթեաւ
“Ա ըրիժահան երկնից ցասմանց ահեղ քէն,”

“Ա ըրիժահան երկնից ցասմանց ահեղ քէն,”
Յեթեր բարձանց փայլակնացայտ իջանէ,
Այլ ձեռք՝ զոր ոչ եւ մի կասէ զօրութիւն՝
Ի կասարճից մահուն ըզնետս արձակէ.